

Pastorie van Schouten voorheen attractie van formaat Verzameling van verwoede dominee in Bijbels Museum

door Frans Verkade

Menigeen stapt één dezer dagen in de trein of de auto om elders van de vakantie te genieten. Wie nog een bestemming voor een dagtrip zoekt of in de omgeving van Amsterdam verblijft zou eens kunnen gaan bezien waaraan de collectie van een predikant heeft bijgedragen. Het was Leendert Schouten (1828-1905) die als pastor niet in de eerste plaats een beroemde bibliotheek verzamelde maar die vele duizenden in zijn huis ontving om Bijbelse voorwerpen te doen aanschouwen en die bovendien een klein poppentheater bouwde.

Als student gaf hij reeds de opdracht tot het nabouwen van de Tabernakel. De "mild rechtzinnige" dominee reisde ermee naar de pastorieën van Koudekerke, Vianen, Veenendaal, Apeldoorn, Harderwijk, Rotterdam en Utrecht tot uiteindelijk de voorwerpen na zijn overlijden werden overgenomen door het Nederlands Bijbel Genootschap. Vervolgens kwamen deze terecht in het Bijbels Museum, sinds 1975 gevestigd aan de Herengracht te Amsterdam.

Over de gedreven verzamelaar hebben J. de Bruijn en P. van Schaik een publicatie geschreven. Onder de titel "Een domineesleven in de negentiende eeuw" is die te Amsterdam uitgegeven door het Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme (ISBN 907231-9117).

Het 72 pagina's tellende boekje nodigt van de eerste tot de laatste bladzijde tot lezen. De auteurs geven inzage in de verzameling en doen voorts horen welke uitgesproken opvattingen de "vuurvreter" Schouten bezigde in kwesties als het ambtsgewaad van de predikant, het zingen van Gezangen tijdens de eredienst en de Doleantie.

Kinderbijbel

De begaafde Leendert wordt op Nieuwjaarsdag 1828 te Dordrecht in een gezin van een groothandelaar geboren. Aan geld ontbreekt het allerminst. Z'n vader heeft ook in het sociale leven diverse functies op z'n naam staan. Moeder Schouten sterft jong en het is vervolgens de grootmoeder die de twaalfjarige knaap voorleest uit de Historische Kinder-Bybel of Schriftuurlijke Lusthof. Een bijzondere bijbel, voorzien van een groot aantal illustraties.

Het boek gaat vaak mee naar bed. Vooral de platen van de Tabernakel en de Ark worden al bij het aanbreken van de dag nader bestudeerd. Het ene na het andere studieboek volgt totdat er enkele jaren later een echte Ark van mahoniehout en twee marmeren tafels (met tien geboden) worden besteld. Op financieel gebied geen zorgen. Immers de jonge student heeft op een gegeven moment jaarlijks tweeduizend gulden te besteden.

Koninklijke familie

18 september 1851 wordt het "Bijbels Museum" in spe door de eerste bezoeker aangedaan. Het is de Utrechtse predikant J.F. van Hoogstraten die verrukt uitroept: "Schouten, nu zie ik dat de Tabernakel een goddelijk gebouw is". Eens in de veertien dagen worden bezoekers in de gelegenheid gesteld een kijkje te nemen. Onder hen bevinden zich ook auteurs van wetenschappelijke tijdschriften, die een gunstige beoordeling geven.

Gedurende zijn verblijf te Apeldoorn komt de predikant in contact met de bewoners van Paleis Het Loo. Meerdere keren wordt hij er uitgenodigd voor een diner. Als tegenprestatie verzoekt hij de koninklijke familie zijn collectie te aanschouwen. Meerdere leden geven daaraan gehoor.

Echter, het verhaal gaat dat koning Willem III wel een bezoek wenst te brengen "mits hij verschoond blijft van de stichtelijke uitleg van de eigenaar". Voor Schouten vormt deze voorwaarde reden om de koning niet te ontvangen. "Christus te prediken bij de Tabernakel was de

vreugde, de lust en de bede van mijn ziel, een genade en een waar genot". De zogeheten Tabernakeldienst kent behalve een preek ook gebeden en samenzang. Al met al voor de koning voldoende argument om af te zeggen.

Veluwe

De felle dominee krijgt het ook met anderen aan de stok. Hij kan het niet nalaten tijdens de kerkdiensten naast de Psalmen ook Gezangen op te geven. Dit kost hem, vooral in Harderwijk, honderden kerkgangers. Hij schrijft er kort na z'n vertrek richting Rotterdam een pittige brochure over.

De veelzeggende titel luidt: "Bijdrage over een der kankersoorten, waaraan onze Hervormde Kerk, met name op de Veluwe, lijdt". Daarin stelt hij dat de gezangenhaat voortkomt uit een "dolzinnige ijver tegen alles wat "nieuw" heette".

Zeër fel reageert de verwoede verzamelaar wanneer hij in zijn Utrechtse ambtsperiode met de Doleantie van doen krijgt. Het betreft de kerkscheuring aangezet door zijn vroegere vriend dr. Abraham Kuiper in 1886. In Utrecht zou het allemaal overigens nog wat langer op zich laten wachten.

De beslissende kerkeradsvergadering vindt plaats op 23 maart 1887. Onder de afgevaardigden zijn ook Schouten en zijn collega H. Hoekstra. Laatsgenoemde laat tijdens de vergadering weten "niet langer onder zulk een zondige organisatie te kunnen vergaderen". Hij verlaat met vijftien anderen de Domkamer.

Als een haas

Eén van hen beschreef later de omstandigheden. "Wij vertrokken onder gesis, geraas en beschimpingen, ja ook dreigementen met stok, en scheldwoorden. Ds. Schouten moest door twee man met geweld tegengehouden worden; als een haas zoo vlug wilde hij op de groene tafel springen om ds. Hoekstra te lijf te gaan, wat ook ds. Koningsberger door om de tafel heen te lopen, wilde beproeven, doch hij werd daarin noch juist intijds door eenige onzer wakkere broederen belet; en toen ook ds. Schouten in zijn sprong verhinderd werd en zijn stok in de hand hield, sloeg hij, nog door twee zijner burens vastgehouden, met een onstuimige en razende woede op de groene tafel".

Reisje Schouten

Schouten heeft tijdens zijn loopbaan de verzameling van Bijbelse voorwerpen aanzienlijk uitgebouwd. De inventarislijst telt in 1886 reeds tachtig nummers. Zo heeft hij een maquette van de tempel van Salomo en die van Herodes evenals een fraai model van de Tempelberg en voorwerpen uit de Joodse en Egyptische oudheid aan het bezit toegevoegd.

Daarbij worden een granaatappel uit Damascus, water uit de Jordaan, een gerstaar van de berg Sion, olijftakken van de Olijfberg, stukken van de "Abrahamseik" te Mamre en een rozemarijntakje uit de hof van Gethsémané genoemd.

Bovendien heeft de Utrechtse predikant zich ingezet om de tentoonstellingsruimte zodanig te vergroten dat er maar liefst aan zo'n negentig personen een plaats kon worden aangeboden. Menig uitstapje aan het eind van de vorige eeuw van kerkelijke verenigingen of zondagsschoolclubs leidde eerst enkele uren naar de beroemde verzameling en vervolgens naar het "Zeister Bosch".

Na de dood van ds. Schouten werd de toekomst van z'n verzameling (sinds 1895 als Bijbelsch Museum omschreven) zeer ongewis. Een inderhaast opgerichte vereniging ontbrak het aan voldoende steun. Het zou nog twintig jaar duren alvorens het Bijbels Museum te Amsterdam op 10 juni 1925 de deuren voor het publiek opende.

Daar valt nog steeds het nodige van de markante predikant te bewonderen. Men zal het echter wel zonder de uitleg en Evangelieverkondiging van Schouten moeten stellen.